

KEÇMİŞ YUQOSLAVİYADA MİLLİ BİBLİOQRAFIYANIN YARANMASI TARİXİNƏ DAİR

Solmaz Sadiqova
dosent, tarix üzrə fəlsəfə doktoru,
BDU-nun Kitabxanaçılıq–İnformasiya fakültəsi, Bibliografiyaşünaslıq kafedrası
E-mail: solmaz_bdu@mail.ru

İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə xarici ölkələrin milli bibliografiyasının öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İndiyədək bir sıra ölkələrin milli bibliografiyasına dair məqalələr çap olunub (1,2,3). Məqalədə keçmiş Yuqoslaviya milli bibliografiyasının yaranması tarixinə bir nəzər salınır. Qeyd olunur ki, ölkənin siyasi tarixi kitab çapının inkişafına ciddi maneçiliklər törədib. Sonralar bu sahədə müəyyən addımlar atılıb. Yuqoslaviyada retrospektiv milli bibliografiya (RMB) və cari milli bibliografiya (CMB) inkişaf edib.

Serblər, xorvatlar, sloveniyalılar və digər cənubi slovan millətləri uzunmüddətli təzyiqlə məruz qalmışlar: XIV-XV əsrlərdə gələcək Yuqoslaviyanın bir hissəsi Habsburqların, digər hissəsi isə türk imperiyası altında yaşayırdı. Məhz buna görə birləşmənin çoxsaylı cəhdləri - Serbiya və ya Xorvatiya ətrafında (bu cür iki tendensiya mövcud idi) daimi və müəmmədli şəkildə artan milli müstəqillik uğrunda mübarizə fonunda keçirdi. Lakin onun əldə edilməsi üçün vaxt tələb olunurdu. Serbiya və Çernoqoriyanın azadlığı 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsində Türkiyənin məğlubiyyətinə gətirib çıxartdı. Lakin digər cənubi slovan millətlər müstəqilliyi yalnız Birinci Dünya müharibəsində məğlub olan Avstro-Venger imperiyasının dağılması nəticəsində əldə etdilər. 1 dekabr 1918-ci ildə Serblərin, Xorvatların və Slovenlərin Krallığı təşkil olundu (onun tərkibinə Serbiya, Çernoqoriya, Xorvatiya, Sloveniya, Bosniya və Herseqovina daxil idi), 1929-cu ildə Yuqoslaviya kimi adlandırılmışdır (4).

Ölkənin siyasi tarixi kitab çapının inkişafını mühüm dərəcədə çətinləşdirirdi. Balkanlarda ilk tipografiya 1493-cü ildə Setinyədə (Çernoqoriya) işə başladı, XVI əsrdə isə Herseqovina, Xorvatiya,

Serbiya, Sloveniya, Bosniyada mətbəələr yarandı. Yuqoslaviyada milli bibliografiya öz inkişaf tarixini 1919-cu ildə Yuqoslav dövlətinin əmələ gəlməsindən hesablaya bilər, lakin ona qədər cənubi slovanların XIX və XX əsrlərdə çap olunmuş bibliografik əsərləri vardı. Burada ilk növbədə serbiyalı bibliograf, tarixçi və diplomat Stoyan Novakoviç (Novakoviç Stojan, 1842-1915), xorvat tarixçisi İvan Kukuleviç-Saksinski (Kukuleviç-Sakinski İvan, 1816-1889), sloveniyalı bibliograflar Frans Simoniç (Simoniç Franc, 1847-1919) və Yanko Şlebingeri (Slebinger Janko, 1876-1951) qeyd etmək lazımdır. S.Novakoviç "1741-1867-ci illər üzrə yeni Serbiya ədəbiyyatının bibliografiyası"nı nəşr edib (Novakoviç S. Srpska bibliografija za noviju knjizevnost, 1741-1867, Beograd, 1869). Buraya serb dilində Serbiyada və xaricdə nəşr olunan kitablar haqqında məlumatlar daxil edilmişdir (4).

İ.Kukuleviç "Xorvat bibliografiyası" adlı kitabın müəllifi idi. Həmin kitab 1860-cı ildə nəşr olunub, əlavəsi isə 1863-cü ildə işıq üzü görmüşdür. Burada kitab çapından 1860-cı ilə qədər, Xorvatiyanın bütün kitabları və xaricdə xorvat dilində nəşr olunmuş kitablar haqqında məlumat verilmişdir (Kukuleviç-Sakinski J. Bibliografija hrvatska. Zagreb, 1860).

1903-1905-ci illərdə Sloveniyanın matisası (1864) F.Simoniçin "Sloveniyanın bibliografiyası" adlı əsərini nəşr edir (Simoniç F. Slovenska bibliografija, Ljubljana, 1903-1905). Burada Sloveniyada çapdan çıxmış, sloveniyalılar tərəfindən və sloven dilində nəşr olunmuş kitablar, coğrafi xəritələr və musiqi notları nəzərə alınmışdır.

Y.Şlebingerin adı ilə milli ədəbiyyatın nisbətən cari qeydiyyat siste-

minin yaradılması təcrübəsini əlaqələndirmək olar. Sloveniyalı matisanın dəstəyi ilə 1907-1912-ci illərdə nəşr edilən və nəinki kitablar, hətta jurnalların məqalələri haqqında məlumat toplanan "Sloveniyanın bibliografiyası" nəşri də ona aiddir. Bu, cənubi slovanların tarixində yeganə cəhd idi.

Beləliklə, vahid dövlət yaradılmasına qədər serblərdə və xorvatlarda retrospektiv milli bibliografiya (RMB) sahəsində, slovenlərdə isə hətta cari milli bibliografiya (CMB) sahəsində təcrübə vardı.

Serblərin, xorvatların və slovenlərin Krallığında ilk qanunlardan biri 5 iyul 1919-cu il tarixdə ümumdövlət məcburi nüsxə haqqında verilib. 1920-ci ildə isə Belqrad universitetinin fəlsəfə fakültəsində Bibliografik institut təşkil olunmuşdur.

Bu aksiyaların hər ikisi ölkənin parçalanması ilə artıq əlaqəsi olmayan bibliografiyanın planlaşdırılmış və daimi inkişafına ümid bəsləyirdi. Lakin İkinci Dünya müharibəsinə qədər mövcud Bibliografik institut, bibliografik vasitələrin yaradılmasına aid geniş planlara baxmayaraq, bu sahədə əsaslı bir iş görülməmişdir. Ümumdövlət məcburi nüsxə haqqında qanunundan CMB-nin yaranmasında istifadə olunmadı. 1935-ci ildə Yuqoslaviya Elmlər Akademiyası Belqradda 1933-cü ilə dair "Yuqoslaviya bibliografiyasının illiyi"ni

dərc etmiş və bu işin hər il təkrarını planlamış, lakin reallaşdırma bilməmişdi.

İkinci Dünya müharibəsi vaxtında Yuqoslaviya faşist işğalçılar tərəfindən zəbt olunaraq bir neçə yerə parçalandı. Yuqoslaviya Milli-azadlıq ordusu və sovetlərin birgə təşəbbüsü ilə azad edildikdən sonra - 1945-ci il noyabr ayının 29-da monarxiya ləğv olundu və Yuqoslaviya Xalq Federativ Respublikası haqqında sərəncam verildi. 1963-cü il 7 aprel tarixində isə Yuqoslaviya Sosialist Federativ Respublikası (YSFR) adını aldı (4).

YSFR – altı sosialist respublikasının federasiyası idi: Bosniya və Herseqovina, Makedoniya, Serbiya, Sloveniya, Xorvatiya, Çernoqoriya. Yuqoslaviya tərkibində bütün respublikalar və burada istifadə edilən bütün dillər (serb-xorvat, sloveniyalı və makedoniya dilləri) eyni hüquqlara malik idilər.

Sosialist Yuqoslaviyasında bibliografiyanın inkişafı əvvəlcədən iki istiqamət üzrə getmişdir: 1) Ümumdövlət cari milli bibliografiya (CMB); 2) ayrı-ayrı respublikalarda retrospektiv milli bibliografiya (RMB). Milli bibliografiyanın inkişafı ölkənin bütün sahələrinin informasiya təminatında mühüm rol oynayıb. ♦

Ədəbiyyat:

1. Hacıyeva Q.S. Türkiyədə milli bibliografiya: [Mətn] // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya - Elmi-nəzəri, metodik və təcrübə jurnal - Bakı, 2010. №1. S.110-115.
2. Sadiqova S.A. Hindistanda milli bibliografiya: [Mətn] // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya - Elmi-nəzəri, metodik və təcrübə jurnal. Bakı, 2017. №2. S. 37-42.
3. Sadiqova S.A. Şərqi Avropa ölkələrində retrospektiv milli bibliografiya (Bolqarıstan, Macarıstan, Polşa, Rumıniya): [Mətn] //Kitabxana.az. 2015. №1-2. S. 39-42.
4. Гудовщинова И.В., Лютова К.В. Общая иностранная библиография: [Текст] Учебник. Москва: Книга, 1978. 224 с.
5. https://az.wikipedia.org/wiki/Yuqoslaviya_Sosialist_Federativ_Respublikas%C4%B1http: [Elektron resurs]

Резюме

Автор статьи уделяет внимание созданию национальной библиографии в бывшей Югославии.

Ключевые слова: Бывшая Югославия, национальная библиография, текущая, ретроспективная, информация.

Summary

The author pays attention to the creation of a national bibliography in the former Yugoslavia.

Key words: The former Yugoslavia, national bibliography, current, retrospective, information.